

Děti potřebují hloubku k obydlí

Je umění jenom pro dospělé? Nebo mu mohou rozumět i děti? Můžeme je tomu naučit, či se naopak máme učit od nich? Projdeme se mezi obrazy ruku v ruce: vydejme se do muzea, využijme dětského programu v galerii. Anebo sáhneme do knihovny.

S Martinou Špinkovou, oblíbenou malířkou a ilustrátorkou, listujeme Velkou dětskou biblí s texty Lene Mayer-Skumanzové, ke které Špinková nakreslila bohatý obrázkový doprovod. Už roku 2011 vyšla v německém originále, ale právě nyní ji přináší Karmelitánské nakladatelství i českým rodinám. Obrázkové knihy mohou být pro děti snadno dosažitelnou vstupní branou do světa umění. „Přála bych těm, kteří si budou knihu číst a prohlížet, aby se jim zastavil čas a vyprávěl jim barevně o věčnosti, kde světlo znamená ještě něco jiného, než známe my, kde barvy umějí promluvit a kde tma není strašidelná, ale skrývá tajemství a dává světlu i barvám jejich krásu,“ zamyslela se malířka na svém blogu. „Světlo a tma, skrytost a zjevnost – to jsou pro mě asi hlavní symboly tohoto tajemství, kterým děti zároveň velice dobře rozumějí,“ doplňuje nyní.

Abraham a Sára vítají tajemnou návštěvu.

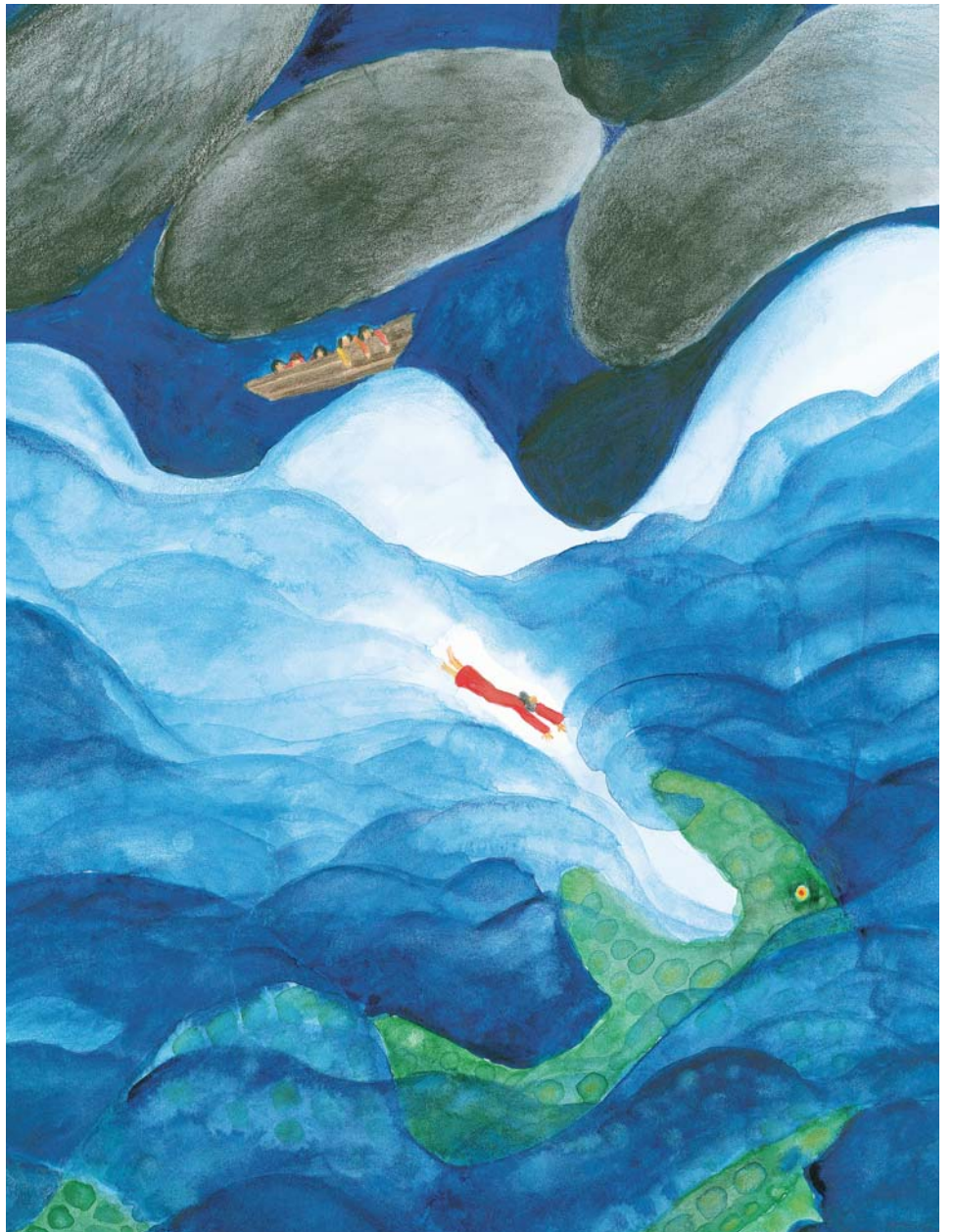
Na celostránkových obrázcích obklopuje světlo mladičkého Davida s loutnou u nohou krále Saula, žlutavě září do horké palestinské noci krása Uriášovy ženy, sloup jasu objímá místo, kde spí chlapec Samuel, paprsek oživuje postavu Jairovy dcery. Postavy jsou nakročené v pohybu, stromy nakloněné větrem, v dohledu se hemží zvířata i děti a to vše prostupují syté, živoucí barvy.

Držet se skutečnosti

„Snažila jsem se nakombinovat skutečnost s trochou něčeho, co snad je umění, vyvážit určitou doslovnost dostatkem prostoru pro dětskou představivost, aby si děti na každém obrázku mohly najít konkrétní detail, který je jim blízký, ale kresby zároveň mluvily i jen světlem a barvami,“ vysvětluje Martina Špinková. Než se na stránku dostane například novozákonní výjev s dvanáctiletým Ježíšem v chrámě, znamená to dlouhou cestu – a nejen tu štetce po papíře. „V Izraeli jsem nikdy nebyla,“ připouští malířka, „ale snažila jsem se co nejvíc nastudovat z fotek i z knih. Jak vypadá tamní krajina, zda jsou na konkrétních biblických místech kopce, jaká byla tehdejší obydlí, jak byl asi ozdobený chrám. A pak jsem si hlídala, abych nenakreslila rostliny, které v Palestině nerostou, nebo zvířata, která tam tehdy nebyla – jako třeba kočky. Pátrala jsem dost dlouho, jestli tam mohly být, a nakonec jsem si je kreslit netroufla,“ podotýká Špinková. Spolehnout se tak můžeme na vzory látek na obrázcích, nástroje rolníků i na podobu údolí, kterým procházel milosrdný Samaritán. Důvěrná blízkost číší z obrázku dětí hrajících si u Ježíše, včetně batolete probírajícího se jeho plnovousem: ano, právě takhle „řadí“ všechny děti na světě a bezesporu tomu tak bylo i v Ježíšově době.

Prostor pro tajemství

Více tvůrčí svobody, ale i odpovědnosti podle malířky skýtají témata, která se dotýkají nadpřirozeného. Zobrazení návštěvy tří mužů u Abrahama dominuje Abrahamův zastíněný stan. Zářivá postava – nebo snad postavy tři? – je v pozadí, a přece celý výjev jakoby vyplňuje. „V tomto příběhu nejde jen o to, že se Abrahamovi narodí Izák, ale je tu i tajemství Božské trojice: Bůh jsou tři i jeden. Text neříká, kdo přesně přišel ani kolik jich vlastně bylo. Nad tím jsem se chtěla zastavit a zachytit to,“ říká výtvarnice. „Pro děti je samozřejmě vhodná určitá jednoznačnost, ale potřebují od malíře také ponechat hloubku, kterou si mohou obydlet samy.“

Malířský Jonáš naposledy obrovskému bouřícímu moři. Za chvíli jej spolkně děsivá příšera. „Starozákonní příběhy se mi kreslí dobře, protože nechávají velký prostor představivosti,“ prozrazuje ilustrátorka.

Tady tkví také vodítko, kterého se sama snaží držet, aby neskouzla k doslovnosti ani ke kýči. „Děti se na skutečnost dívají jinak než dospělí a ideální ilustrátor by jim měl vyjít nproti. Neměl by to ale přehnat ani se držet výlučně svých představ o tom, co se asi dětem líbí. Je to, jako když jdete do vrchu po úzkém chodníčku. Odpovědností umělce je neustále balancovat na hraně, nespadnout do kýče a pořád hledat, jak v dětech probouzet jejich

vlastní porozumění kráse, které je do nás – jak jsem přesvědčená – od Boha vložené,“ podotýká ilustrátorka.

Má-li dítě dost příležitostí setkávat se s krásnými věcmi a zážitky, přičichnout k nim, a nejlépe přímo zapojit svou přirozenou tvořivost, a tím se krásy samo zmocňovat – je podle Špinkové možné v něm vztah ke kráse a vkus postupně kultivovat.

ALENA SCHEINOSTOVÁ

Do galerie za sv. Anežkou a dalšími světci

Skrze praktické ukázky k obrazům, skrze obrazy k příběhům světců a skrze příběhy ke křesťanství: takovou cestu mohou podniknout dětské návštěvníci pražského Anežského kláštera. Hovořili jsme s kurátorkou tamních edukačních programů MARINOU HOŘÍNKOVOU.

V obnovených suterénních prostorách kláštera čeká děti stezka „Klášter všemi smysly“. O co jde?

Procházku jsme připravili, abychom i dětem umožnili prostor kláštera názorně uchopit. Má několik zastavení, která zprostředkovávají různé smyslové vjemy související s klášterním životem. V kuchyni uslyšíte zvuk plápolajícího ohně nebo vařícího se jídla, jinde zametání koštětem či zpěv chorálu. K přivonění jsou tu různé byliny, koření, růže z Jericha nebo kadidlo, k ohmatání středověké materiály, jako dřevo, kámen či brokát. A očima vnímáte třeba cop ustřižený novicce při vstupu do řehole.

Jak dětem přibližujete středověká díla, která Národní galerie vystavuje v Anežském klášteře? K tomu slouží různé vzdělávací programy a komentované prohlídky. Snažíme se děti co nejvíce aktivně zapojovat. Takže jsou tu třeba dílny středověkého malíře, řezbáře či písaře. Nachystali jsme kufříky s dobovými potřebami: pro malíře tu máme různá barviva nebo skutečný veverčí ocásek na chlupech do malířského

štetce. Děti si samy mohou namíchat vaječnou temperu a vymyslet a namalovat svůj vlastní atribut. Nebo si zkusí do voskové destičky vyryt gotickou majuskulí, potěškají si v dlani duběnku či prohlédnou pergamenu, pokusí se psát brkem nebo otiskovat razítka s motivy z maleb Mistra Theodorika.

O Vánocích zase s nimi zpíváme koledy před Vyšebrodským oltářem, protože na něm najdeme všechny vánoční motivy včetně oveček,

pastýřů či anděla. A u mladších dětí zapojujeme pohybové hry, jimiž je seznamujeme třeba s dělením barev a s jejich mícháním nebo mohou vytvořit „hada“, jakého na obraze zabíjí svatý Jiří.

Rozumějí děti gotickým malbám? Vědí, co na nich je?

Rozhodně je to fascinuje, a to od těch nejmenších až po středoškoly. Ty malé se někdy i trochu bojí, když se dívají třeba na naturalistické Ukřižování z Rajhradského oltáře. I pubertáci jen tiše naslouchají. Ale co se týká vědomostí, nebývá to slavné. Poznáte, když je někdo z věřící rodiny, protože se „chytá“, jinak bývají docela mimo. Ale právě proto se jim snažíme dávat i určité základní povědomí o křesťanství a navést je otázkami, aby sami nacházeli odpovědi.

Ptáme se, třeba kdo je hlavní postavou v křesťanství, a dopracujeme se toho, že Ježíš,

ale už u jeho maminky mají problém. Marie Terezie? Nakonec si někdo vzpomene na koledy, a tím i na Pannu Marii... Podobně se jim snažíme přiblížit symboliku středověkých děl. Co to má Ježíšek v ruce? Jablko? A ve kterém starozákonním příběhu hraje jablko roli? Kdo je snědl? Co to způsobilo? A proč se Ježíši říká „nový Adam“?

Jsou jim příběhy svatých blíží?

Nezdá se mi. Máme ale například program Byl jednou jeden, který je právě na svaté zaměřen. Dětem před obrazy vyprávíme, jak vznikaly středověké legendy, jak putovaly jejich motivy z jednoho literárního díla do druhého, jak je malíři zachycovali – a na závěr dostanou čtvrtku a ve skupinkách si mají vymyslet vlastního svatého a nakreslit jednoduchý komiks, co všechno jej mohlo v životě potkat. Moc se u toho baví. Nebo putují Po stopách sv. Anežky klášterem a podle zadání hledají v expozici konkrétní detaily, které vyplňují do pracovního listu. Nakonec ještě musejí vyplnit rébus.

Zanechá v nich taková prohlídka větší porozumění obrazům nebo bližší pochopení křesťanství?

Často děti na závěr řeknou, jak to bylo super a jak je to bavilo. Co si skutečně zapamatují, si netroufám odhadovat. Ale někdy také slyším, jak se dva znučení pubertáci dohadují, jestli tedy ten Ježíš náhodou doopravdy neexistuje a jak to s ním je. Když je aspoň na chvíli přimějeme, aby nad tím takhle přemýšleli, znamená to podle mě, že to má smysl. (sch)

Muzea a galerie se zpravidla snaží myslet i na nejmladší generace. Platí to i pro ty diecézní. Nabídka prohlídek či aktivit pro děti obvykle najdete na webech i přímo u pokladen. Arcidiecézní muzeum Olomouc připravilo samoobslužnou prohlídku stálé muzejní expozice, kterou dítě na zapůjčeném tabletu provede animovaná postava biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu a vysvětlí mu význam i souvislosti vystavených exponátů. Školní skupiny se zase mohou povčít v politických dovednostech barokní doby nebo si vyrobit umělecký artefakt z dobových materiálů. Komentované prohlídky nabízí školákům také Muzeum církevního umění plzeňské diecéze, a umožňuje tak dětem pochopit, například co je to klášter nebo kdo je františkán. Sousední Národopisné muzeum nabízí zase dílny lidových řemesel nebo vánoční a velikonoční vzdělávací programy. A Diecézní muzeum v Brně nachystalo dětem Muzejní hřiště s programem „Uzdravení slepého“, kdy do seznamování s exponáty zapojilo hmat, prohlídku muzea s loutkovými průvodci Petrem a Miriam či adventní program pro školy s výrobou andělíčků z kukuřičného šustí. Pozor, na některé programy je nutné se předem objednat. (sch)